

Література

1. Історія української літератури / Н.С. Поляруш, А.П. Віннічук, В.П. Крупка, В.І. Ткаченко... Вінниця, 2017. 178 с.
2. Костомаров М. Сава Чалий. (Драматические сцены на южнорусском языке). <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10417> (дата звернення : 02.05.2022).
3. Ой був у Січі старий козак... <https://www.pisni.org.ua/songs/129426.html>.
4. Товт О. Засоби моделювання образу Сави Чалого в однойменній драмі Миколи Костомарова. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10944> (дата звернення: 05.05.2022).
5. Товт О. Історична та художня правда в трагедії Миколи Костомарова «Сава Чалий». <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=885851>(дата звернення: 05.05.2022).

Бабич Ольга – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська історична драматургія.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Віннічук А.П.

Вікторія Варчук

ІСТОРИЧНІ ТВОРИ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ СТУДІЯХ

Досліджуючи творчу спадщину Миколи Костомарова, важко виокремити якусь одну з його численних наукових уподобань чи вузьку жанрову «прив'язаність до граней одного таланту, це штрихи до портрету однієї геніальної людини, котра усім своїм життям утверджувала гуманізм, національну українську своєрідність, відкритість, глибину, щирість менталітету, право народу на свою мову, літературу, культуру, на свою долю. М. Костомаров умів наповнювати історичний матеріал універсальним, загальнолюдським змістом, белетризувати історію, творити її як сукупність життєвих історій кожного персонажа, моделюючи в такий спосіб драму людського буття в усій її повноті. У всьому він виявив свій стиль, прагнення з'ясувати глибинну сутність і різноаспектність проблеми, знайти відповіді на питання про генезис, шляхи і майбутню долю свого народу. Історіософію М. Костомарова репрезентують і концепти свободи, рівності, єднання народів.

У сучасних наукових працях є значна кількість праць про творчість М. Костомарова, зокрема варто назвати дослідження, Є. Кирилюка, Д. Наливайка, П. Приходька, П. Рудіна, І. Франка, П. Хропка, А. Шамрая, В. Шубравського та інші. У них письменник згадувався в контексті аналізу інших літературознавчих і театрознавчих проблем. Окремі наукові розвідки були присвячені безпосередньо творчості М. Костомарова: Я. Козачка, О. Некряч, І. Пільгука, Ю. Пінчука, В. Смілянської, Т. Сокіл, І. Ярошевич, М. Яценка та інших. Щодо означеної теми є певні дослідження, зокрема варто згадати монографію О. Гончара «Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи» [1], статтю О. Товт «Драматургія Миколи Костомарова в критиці та літературознавстві» [8] та ін.

Мета статті – простежити динаміку літературознавчих досліджень художньої спадщини Миколи Костомарова на історичну тематику.

Дискурсивне поле творів М. Костомарова пов'язане з Україною, було водночас різноманітним і вузьким. Воно було різноманітним, оскільки охоплювало образи людей з діаметрально протилежними ідеологіями, які, тим не менш, вважали себе українськими патріотами. Сфера була вузькою, оскільки в дискурсі про Україну було лише кілька українських літераторів; а також тому, що більшість з цих літераторів поділяла ту саму передумову, тобто етнолінгвістичне бачення українства. Талановито змальована та описана українська громада була досить унікальною та неповторною для іноземців навіть у релігійному ставленні.

Художнє мислення письменника-драматурга, а стосовно М. Костомарова – ще й вченого-історика, базувалося на вмінні наповнювати історичний матеріал універсальним, загальнолюдським змістом, белетризувати історію, творити її як сукупність життєвих історій кожного персонажа, моделюючи в такий спосіб драму людського буття в усій її повноті. Доведено, що у своїх намаганнях подавати екзистенційно загострені людські характери, зміщувати акценти з історичного на власне людське письменник випереджає свій час і наближається до кращих зразків жанру історичної драми, яка розвинулася в добу модернізму [2, с. 10].

Внесок М. Костомарова у розвиток історичної драми є величезним. Це підтверджують згадки про нього не лише від критиків, а й від його сучасників. Блискучу оцінку творчості М. Костомарова надав історик В. Ключевський: «Російська історія була йому музеєм наповненим колекцією рідкісних або звичайних предметів. Він байдуже проходив повз останніх, зупинявся перед першими, довго й уважно милувався ними. Через кілька днів читаюча публіка отримувала чудову монографію в одному чи двох томах й прочитувала її з насолодою» [6].

Яскраву оцінку творчості М. Костомарова дав визначний історик та політичний діяч ХХ ст.

М. Грушевський, називаючи його агітатором та полемістом [10, с. 36].

Незважаючи на загальний успіх творів письменника ще за життя, критики вже по-різному ставилися до них.

Так, наприклад, перший, хто згадає М. Костомарова з його сучасників, був І. Срезневський. Із їхнього листування довідуємося про першу літературну спробу митця в драматичному жанрі («Сава Чалий»). Коректурні відбитки «Сави Чалого» отримав й І. Срезневський. Одним із перших про згаданий твір висловився харківський романтик І. Розковшенко, який у листі до І. Срезневського написав, що автор «не выдержал драматизма в действии», «сцены уж слишком растянуты», «многословия слишком много», «характеров нет, действующие лица все бледны» [4, с. 19].

В «Отечественных записках» був опублікований позитивний відгук на твір. Анонімний автор, крім кількох зауваг про недосконалість характеристичної та мотиваційної підкреслено підтримав авторську ідеологію про опис героїчного минулого України та відстоювання автономності українців як окремої народної одиниці.

Згадуючи твір митця «Переяславська ніч», варто згадати, що йому критики надали значення такому, що є паралеллю з діаметральністю попередньої творчості М. Костомарова. Це означає, що автора прямо звинуватили у наслідуванні чи навіть копіюванні, а саме, наприклад, Н. Тихорський запевняв, що М. Костомаров наслідує творчі та художні традиції І. Котляревського, який в свою чергу також зображав будення та буремність подій українського народу в історичному контексті творчості, базуючи свої поеми на творах античності. Проте, на захист М. Костомарова виступив К. Сементовський, піднісши художнє значення «Переяславської ночі» до найвидатніших явищ у сучасній драматичній літературі [5].

Не залишилася поза увагою сучасників автора й остання драматургічна спроба М. Костомарова – «Эллины Тавриды». Улітку 1883 р. у маєтку Костомарових у Дідовцях гостював літературознавець В. Горленко. Останній

згадував: «В то лето, кроме исторических работ, Костомаров писал свою драму «Эллины Тавриды». А вже 1884 р. критик написав рецензію на цей твір, приділивши значну увагу основній ідеї цієї роботи – створенні федерації на національній основі. На думку вченого й письменника Д. Мордовця, історична драма «Эллины Тавриды» написана «с необыкновенным философским спокойствием: только уравновешенная старость, чуждая страстей, могла создать подобное произведение она напоминала произведения классические – Эсхила и Софокла» [11, с. 28].

Крім сучасників творчість М. Костомарова досліджували й після його смерті. Так, наприклад, І. Франкові постать М. Костомарова дуже імпонувала. Дослідник виокремлює драматичну поему «Юпитер светлый плывет по зеленым водам киммерийским». Він здійснює переклад українською мовою в 1915 році під назвою «На руїнах Пантікапеї», щоб «присвоїти сей твір нашому письменству та додати рівночасно нев'янучу цвітку до вінця слави М. Костомарова» [9, с. 108].

Щодо зазнавання критики творів у часи радянщини, то проза М. Костомарова вважалася чимось досить вульгарним, що призвело до фальшивого трактування його творчості та спадщини.

Слід згадати також монографії П. Попова («М. Костомаров як фольклорист», 1968) та Ю. Пінчука («Исторические взгляды Н. И. Костомарова», 1984). Останній є також автором першого україномовного життєпису М. Костомарова «Микола Іванович Костомаров» (1992 р).

Віання нової думки про твори М. Костомарова проявляються у праці В. Івашківа «Українська романтична драма 30-40 рр. XIX ст.» та передмові В. Смілянської до двотомного видання творів письменника. Дослідниця зазначає, що хоч «постать М. Костомарова у всій багатогранності духовних обширів, з усім багатством його величезного, як на одну людину, доробку історика, фольклориста, поета, драматурга, прозаїка, літературного

критика, публіциста – мало знана сучасному читачеві» [7, с. 14].

На мою думку, у художніх творах автор залишався істориком-науковцем, а не митцем, тому «художній історизм трагедій М. Костомарова прямо співвідноситься із характером історизму його наукових досліджень» [8, с. 61-62]. Драматург відійшов від зображення виключно побутових відносин, натомість «сприяв утвердженню історичної тематики в українській драматургії і виробленню принципів художнього історизму» [8, с. 61].

Наступним, хто досліджував творчість М. Костомарова, був М. Яценко. Його вислови про драматурга є досить цікавими, як на мене. Так, наприклад, він згадує про М. Костомарова таким чином: «намагаються обійняти духовним зором усю багатоманітність життя свого народу, прилучитися до розвитку його творчого духу, примножити його сили в боротьбі за суспільний прогрес і національний розвиток». Насамперед, такий відгук письменник отримав через те, що уся історична проза, на думку М. Яценка, пронизана гуманістичними ідеями, а також ідеями справедливості та свободи [12].

Науковець Я. Козачок відзначає непересічний внесок Миколи Костомарова у процес націєтворення: «Він розширював ідейно-естетичні межі романтизму, творив засади якісно нової літератури, вітчизняної науково-літературної критики, методологію націєтворчої ідеї, власний метод історичної науки, основи соціології, етнопсихології, історіософії [3, с. 8].

По-новому на роль М. Костомарова у творенні історичної белетристики та драми підійшла науковиця О. Гончар, яка здійснила аналіз сучасної української історіографії, що висвітлює наукову, публіцистичну та громадську діяльність вченого з огляду на його україноцентричну позицію, значну увагу також приділено міждисциплінарному дискурсу вітчизняного костомаровознавства. Висвітлено погляди Миколи Костомарова на ключові питання української історії та

культури. Вона розглядає наукову творчість вченого у світлі джерел особового походження. [1].

Отже, досліджуючи роботи лише деяких критиків щодо творчості М. Костомарова, можемо зробити висновок, що вивчення його творів є надзвичайно цікавим. Усі вище названі розвідки засвідчують перспективність й актуальність наукових розробок у напрямі всебічного осмислення художньої спадщини письменника.

Література:

1. Гончар О. Микола Костомаров : постать історика на тлі епохи. Київ : Інститут історії України НАН України, 2017. 274 с. URL : <https://cutt.ly/cJldijB> (Дата звернення : 30.05.2022)

2. Донік О. Співробітництво Миколи Костомарова з журналом «Киевская старина» (1882-1884 рр.). Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 12. 224 с.

3. Козачок Я. Українська ідея : з вузької стежки на широку дорогу (художня і науково-публіцистична творчість Миколи Костомарова) : Монографія. Київ : НАУ. 2004. 352 с.

4. Комаринець Т. Ідейно-естетичні основи українського романтизму. Львів : «Вища школа». 1983. 224 с.

5. Кузьма О. Драматургічна майстерність М. Костомарова («Кремуций Корд»). М. Костомаров і його епоха : текст і контексти : зб. наук. праць. Рівне : Волинські обереги. 2017. 72 с.

6. Пінчук Ю. Ключевський Василь Йосипович URL : <https://cutt.ly/uJlflcH> (Дата звернення : 30.05.2022).

7. Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова // Костомаров М.І. Твори : У 2 т. Київ. 1990. Т.1. С. 5–37.

8. Товт О. Драматургія Миколи Костомарова в критиці та літературознавстві. URL : <https://cutt.ly/5JldeGf> (Дата звернення : 30.05.2022).

9. Чамата Н. Про особливості раннього українського гекзаметра. *Слово і Час*. 2010. № 8. С. 105–116.

10. Шамрай А. Перші спроби романтичної драми // Харківська школа романтиків : у 3 т. Харків : Держвидав України, 1930. Т. 3. С. 35-44.

11. Шнайдер І. Трагедія «Сава Чалий» Карпенка-Карого і українська історична драма XIX ст. Київ : Вид-во АН УРСР. 1959. С. 26–29.

12. Яценко М. Микола Іванович Костомаров – фольклорист і літературознавець // Костомаров М. Слов'янська міфологія : Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. Київ : Либідь. 1994. С. 5–44.

Варчук Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – нове прочитання української класичної літератури.

Науковий керівник – ст. викл. Пойда О. А.

Марина Швець

ВІЗУАЛЬНА ОБРАЗНІСТЬ У ПОВІСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «БУРЛАЧКА»

Нині такий літературний напрям, як реалізм, перебуває за межами сучасних наукових розвідок, проте потребує подальшого узагальнення й переосмислення. Аналіз візуальності у художньому творі спрямовується на два аспекти: наративний, тобто як щось чи когось у творі